

Gromon András: Ki nekem Jézus?

Meglepett valakinek a felkérése, hogy valljak arról, ki nekem Jézus. Úgy éreztem, két mondatnál többet nem tudok mondani. Legalábbis szubjektíve... Aztán rádöbbsentem, hogy objektíve ennél sokkal többet... Majd felvillant, hogy esetemben a szubjektív és az objektív talán azonos... A végén még visszatérek erre. Az alábbi alcímek tehát a címben feltett kérdésre válaszolnak: **Jézus számomra...**

...a realista ember megtestesítője

Azért kezdem ezzel, mert a Jézust csak felszínesen ismerők könnyen gondolhatják azt, hogy egy rajongóról van szó, akit nem érdemes komolyan venni.

Kétségtelenül van Jézusnak jó néhány olyan megnyilvánulása, amely **látszólag** ezt a benyomást kelti. Például: „Ha csak akkora hitetek lesz is, mint a mustármag, és azt mondjátok az eperfának: Szakadj ki tövestül, s verj gyökeret a tengerben! – engedelmeskedni fog nektek.” Vagy: „Ne legyetek gondban étel, ital, ruha miatt: Nézzétek az ég madarait és a mezők virágait...” „Kérjétek és kaptok, keressetek és találtok!” „Ha megütik a jobb arcodat, fordítsd oda a másikat is; ha elveszik a kabátodat, add oda az ingedet is!” „Ha csapdába ejt a lábad, vágd le!” „Ég és föld elmúlhat, de az én tanításom nem veszti érvényét.”

De ha alaposan átolvassuk az evangéliumokat, mégiscsak az a benyomásunk támad, hogy Jézus a valóságot ismerő és tudomásul vevő, **józan** és két lábbal a földön járó, a határokat elismerő, a tényeket tisztelő ember volt – mert olyanokat is mondott, hogy van sziklára alapozott, de van homokra épített ház is; az elvetett magok nemcsak jó talajra hullanak, hanem kitaposott útfélre, kövekre és tövises közé is, és terméketlenek maradnak; a búza mellett konkoly is nő, s ez a világ végéig így lesz; az uralkodók zsarnokoskodnak, s ráadásul jótévedőknek hívatják magukat; sehol sincs a prófétának kevesebb becsülete, mint a saját hazájában és rokonai között; a népnek nem kell sem az aszkéta, sem a természetesen viselkedő tanító; Isten követéit rendre megverik, megkövezik, kivégzik...

Ilyeneket olvasva az ember hajlamos lesz azt gondolni, hogy akkor talán az első mondáscsokor idézeteit sem „rajongó módon” kell értelmezni, és hogy Jézus realista, józan, normális ember volt, akit érdemes követni. Messzemenően megerősödik ez a benyomásunk, ha rádöbbsenünk, hogy Jézus milyen gyakran és határozottan rombolta le az emberek, főképpen a „hívó”, „vallásos” emberek illúzióit:

...az illúzióromboló

Talán a legdöbbenetesebb a maga korában is jellemző **istenképpel** kapcsolatos illúziórombolása.

Közvetlenül csak ritkán, de Jézus egyértelművé tette, hogy szerinte Isten nem mindenható. Amikor Péter apostol vissza akarta tartani őt az üldöztetésből fakadó szenvedésnek még a gondolatától is, azt felelte neki: „Menj innen mögém, sátán! Kelepce vagy számomra, mert *nem Isten gondolatai* járnak a fejedben, hanem az emberekéi.” Ennek megfelelően imádkozott is azután a Getszemáni-kertben, a rá váró szenvedések küszöbén: „Atyám, *ha lehetséges*, távozzék el tőlem ez a pohár!”

Ez a két eset egyúttal leszámol azzal az illúzióval is, hogy Isten kedveltjeit, az istenszeretőket nem érheti baj, ahogyan erre Jézus ellenségei is hivatkoznak, amikor ő már a kereszten van: „Istenben bízott, szabadítsa meg most, ha szereti őt”, és ahogyan ezzel a *Sátán* is érvelt Jézus pusztai megkísértésekor: „Ha fia vagy Istennek, vesd le magad innen!”

A fentiek azt is magukban foglalják, hogy Isten nem avatkozik be csodákkal a dolgok menetébe, sem annak érdekében, hogy megmentse „övéit”, sem azért, hogy valamit megbizonyítson. Ezt az alapállását „elvi síkon” is megfogalmazta, amikor a farizeusok „égből való csodajelet” követeltek tőle: „Bizony, mondom nektek, ez a nemzedék nem kap *semmiféle* csodajelet.” Máskor ugyanezt elmondta a tömegnek is: „Ez a nemzedék rossz nemzedék, mert csodajelet követel. De Isten nem fog csodajelet adni neki...”

Istennek a világ menetébe történő be nem avatkozását Jézus egy alkalommal sokkal közvetlenebbül, mondhatjuk úgy is, sokkal durvábban fejezte ki: „Vegyétek fületekbe ti ezeket a szavakat! Az embernek ugyanis, és így nekem is számolnom kell azzal, hogy *Isten emberek kezének szolgálta ki.*”

Mindezekkel összhangban Jézus általános érvénnyel rámutatott arra, hogy nem lehet minden rosszat eltüntetni a világból: „Lehetetlen, hogy botrányok ne forduljanak elő”, vagy más fordításban: „Lehetetlen, hogy bűnre vezető alkalmak ne történjenek.” Azaz arra kell berendezkednünk, hogy együtt éljünk Istenbe vetett bizalmunk állandó veszélyeztetettségével, meg kell birkóznunk a „botrányok” állandóságával, ahelyett hogy bűn és szenvedés nélküli földi paradicsomot várnánk.

A fentiek alapján már nem is meglepő, hogy Jézus „vérlázító” példabeszédekkel világossá tette: Istennek nem tulajdonsága az igazságosság (ti. az „osztó igazságosság” = „mindenkinek megadni, ami megilleti”); ezt a jézusi tagadást fejezi ki, hogy a király egyetlen kérő szóra elengedi szolgájának tízezer talentumos („végtelen nagyságú”) tartozását, a gazda kifizeti a teljes napi munkabért azoknak is, akik a tizenkét órából csak egyet dolgoztak le, és az apa feltételek nélkül visszafogadja a „tékozló fiút”, és még annak bűnvallomását sem engedi végigmondani. És Istennek ezt a „nem igazságos” mivoltát fejezik ki Jézus azon megnyilatkozásai is, amelyek szerint Isten soha *nem áll bosszút, nem bünteti betegséggel a bűnöst, nem büntet halállal* semmiféle bűnt.

Ami Jézus önképét illeti: kíméletlenül leleplezte **a személyével** kapcsolatos illúziókat is. Tagadta, hogy ő lenne *a szó közkeletű értelmében vett Messiás*, elutasította magától az Úr avagy Király mivoltot, nem tartotta magát különleges csodatevőnek. Ezekkel szemben „emberfiának” tartotta magát, a kifejezés eredeti, hétköznapi értelmében, ami azt jelentette: „az ember”, „egy ember”, „az ember általában”, vagyis az „én” körülírására használták. Mindebből logikusan következik, hogy Jézus elutasította magától a személyi kultusz bármiféle megnyilvánulását; például már azt is visszautasította, hogy valaki jónak nevezze őt.

Rendkívüli fontosságú, mert Jézus központi témájával és üzenetével, az „Isten országával” kapcsolatos, hogy leleplezte az **apokaliptikus** illúziókat, vagyis azokat az elgondolásokat és vágyakozásokat, amelyek szerint Isten egyszer csak látványos csodákkal beavatkozik a történelem menetébe, „végre rendet csinál”, és megvalósítja „az ő országát”, vagyis „a földi Paradicsomot”. Ezzel szemben azt képviselte, hogy ennek az „országnak” a megvalósítása nem Isten feladata, hanem a miénk, embereké; szóban forgó mondásának ugyanis téves fordítása az is, hogy „Isten országa bennetek van”, és az is, hogy „Isten országa köztetek van”, mert tényleges értelme az, hogy „Isten országa rajtatok áll vagy bukik”!

A továbbiakban Jézus realista mivoltának számos más jellegzetességét mutatom be.

...a talpraesett ember

Legalább tíz alkalommal csodálhatjuk meg Jézusnak ezt a tulajdonságát, de most csak a három legismertebb jelenetet vesszük szemügyre; az elsőt még tekinthetjük egyszerűen teológiai vitának, de a másik kettő súlyos, az életét veszélyeztető csapdahelyzetet jelentett Jézus számára.

A zsidó vallási hagyományok közé tartoztak a böjtölési szokások is, különösen a farizeusok körében, akik egy alkalommal számon is kérték Jézustól, hogy az ő tanítványai miért nem böjtölnek. Ahhoz, hogy megértsük e számonkérés súlyát, illetve Jézus válaszában egyszerűségét, három dolgot kell tudatosítanunk: a) Ez a böjtölés nem valamilyen külsőséges-felszínes vallásgyakorlatot jelentett, hanem azt a böjtölést, amely a Jahve (azaz Isten) távolléte miatt szomorúságot fejezte ki, illetve „Isten uralmának” eljövételét akarta siettetni. b) Az Ószövetségből mindenki számára ismert volt az a kép, amely szerint „Izrael Jahve menyasszonya”, és „Jahve Izrael népének vőlegénye”. c) A Jordánba történt alámerítésekor Jézus azt élte át, hogy nem kell tovább várakozni: „Itt a kedvező idő”, Isten nincs távol, hanem jelen van, mégpedig nem leszámolásra kész bíróként (ahogyan Keresztelő János prédikálta), hanem – az ószövetségi képet használva – népének szerető vőlegényeként. Így már érthető Jézus ismét csak kérdésbe öltöztetett, roppant egyszerű, egy nagyobbacská gyerek számára is érthető, mégis nagy teológiai mélységű, szemléletes válasza: „Vajon böjtölhet-e a násznép, ha a vőlegény vele van a lakodalmas teremben?”

*

Az egyik olyan csapdahelyzet, amelyben Jézus közvetlen életveszélyben forgott, és a válaszá-
tól függött, megmenekül-e abból, az volt, amikor a farizeusok és a heródiánusok (egymás
vallási és politikai ellenfelei!) összefogtak, és hogy szaván fogják, megkérdezték tőle:
„Szabad-e adót fizetni a császárnak, vagy nem? Adjunk, vagy ne adjunk?”

*Ha Jézus helyesli az adó megfizetését a rómaiaknak, akkor a nyilvánosság előtt kollaboráns-
nak bizonyul – és könnyen áldozatául eshet például zelóta fanatikusok orgyilkosságának; ha
helyteleníti az adó megfizetését, akkor a megszálló római hatalom nyílt ellenségének
bizonyul – és Pilátus minden további nélkül kivégeztetheti. Tehát nem felelhet sem igennel,
sem nemmel!*

És ekkor – a dénár bemutatásának bizonytalan hitelességű közjátéka után – elhangzik Jézus
talán legtöbbet idézett, értelmezett és félreértelmezett válasza: „Ami megilleti a császárt,
azt adjátok meg a császárnak, viszont ami megilleti Istent, azt adjátok meg Istennek!”

E válasz első felének lényege viszonylag egyszerű: A császár nem versenytársa Istennek,
következésképpen mindazt, ami megilleti őt, jó lelkiismerettel megadhatjátok neki, mert
ezzel semmit nem vesztek el Istentől, és adjátok is meg neki, ahelyett hogy lázadoznátok
ellene! (Ez nagyon súlyos üzenet volt a zelótáknak és minden „igaz zsidó hazafinak”...)

Jézus válaszában második felét azonban csak akkor érthetjük helyesen, ha tudatosítjuk, hogy
nem mellérendelten áll az első mellett (mintha bármit is mellé lehetne rendelni Istennek, és
lehetséges lenne „két úrnak szolgálni”), hanem annak tökéletesen fölérendelten, mint az a
nézőpont („hermeneutikai horizont”), amelyből az adózást és minden más kérdést is
tekinteni kell. Mondanivalója tehát : Az elsődleges az, hogy megadjuk Istennek, ami őt
megilleti – mindenki másnak pedig csak annyit, ami ezután még „megmarad”, vagyis ami
ebből következik, illetve ezzel nem áll ellentétben! (Jézusnak nem kellett külön meghatároz-
nia ezt az elsődlegeset, hiszen minden zsidó tudhatta, mert ezt tartalmazta a „főparancs”:
szeretni őt minden képességünkkel. Pontosításként legfeljebb annyit tett hozzá, hogy az
Isten iránti szeretettől elválaszthatatlan az emberek iránti szeretet, Isten egyetemes, azaz
mindenkit megmenteni kívánó akaratainak teljesítése.)

Válaszával Jézus nemcsak az életét mentette meg, és adott eligazítást egy egész nép számára
kényes kérdésben, hanem – az ókori világban gyakorlatilag ismeretlen módon – egyfelől
szétválasztotta a politikát és a vallást (de nem szigetelte el őket egymástól irreális módon!),
másfelől – teljes ellentétben Pállal – megszüntette az uralmi struktúrák misztifikálását és
abszolutizálását.

*

Nézzük végül azt a jelenetet, amelyben talán a korábbiaknál is zseniálisabban nyilvánult meg Jézus talpraesettsége és szellemessége!

Az egyik kora reggel, amikor Jézus megjelent a Templomban, a farizeusok és írástudók egy *házasságtörésen ért asszonyt* visznek oda, középre állítják, és közlik Jézussal a tagadhatatlan tényállást, majd azt, hogy Mózes törvénye mit rendel az ilyen esetre: halálbüntetést, konkrétan megkövezést, és megkérdezik a népszerű rabbit, akiről közismert irgalmassága és a bűnösök iránti szeretete: „Te mit mondasz?”

Az evangélium szerint „ezzel próbára akarták tenni, hogy aztán bevádolhassák”. Mindenestre kérdésük sokszorosan rafinált – és életveszélyes: *Jézus négyyszeresen kínos helyzetbe került*. Ha megengedi a megkövezést, akkor (1) szembekerül Róma törvényével, amellyel a kivégzések jogát magának tartotta fenn, (2) pusztulni hagyja az asszonyt, és (3) szembekerül saját elveivel is; ha megtiltja a megkövezést, akkor (4) szembekerül a zsidók törvényével, amely Isten törvényének számított. Ezek közül az 1-es és a 4-es szembekerülés mint lázadónak, illetve törvényszegőnek *az életét veszélyeztette!* Tehát olyan választ kellett volna adnia, amely egyszerre felel meg mind a négy, egymást kizáró követelménynek. Abszolút képtelenség, mondanánk mi.

Jézus először nem szólt semmit, hanem „lehajolt, és ujjával írni kezdett a földön”. Sokan és sokszor találgatták már, hogy mit írt, és *két válasz* látszik a legvalószínűbbnek. Az *egyik*: annak a törvénynek a szövegét írta le, amelyre a vádlók hivatkoztak, amely azonban ilyen esetben azt is előírta, hogy a bűntárs férfit is ki kell végezni; *a másik*: jelképesen Jeremiás próféta egyik mondására akarta emlékeztetni őket: „A porba íratnak [értsd: megsemmisülnek] azok, akik elpártolnak tőlem, mert elhagyták az Urat, az élő vizek forrását.”

Mindenestre úgy látszik, nem értették, vagy nem akarták érteni Jézus jelképes választ, ezért tovább faggatták, mire elhangzott tőle a történelem egyik legzseniálisabb mondata: „Aki bűn nélkül van közületek, az dobja rá az első követ!”

Ez a válasz pofon egyszerű, ugyanakkor elképesztően szellemes, és *egyszerre felel meg mind a négy főnti (egymást kizáró) követelménynek!*

Bámulatunkat csak fokozza, ha tudatosítjuk, hogy egyfelől Jézus úgy akadályozta meg a megkövezést, hogy felszólított rá (csupán a kezdés sorrendjét állapította meg: „az dobja az első követ”), s hogy másfelől felszólítását a megkövezés végrehajtásának korabeli gyakorlatából vette – egy leheletfinom, ugyanakkor gyökerekig ható módosítással. Az volt ugyanis a szokás, hogy a megkövezés kezdetén valamelyik vezető ember, vagy a jelenlévők közül a legidősebb egy bevett formulával felszólította a körülállókat: „Aki közületek szemtanúja volt a bűnnek, az dobja az első követ!” Jézus viszont, látszólag azonosulva felfogásukkal, és látszólag magára öltve a bíró szerepét, így szólított fel a kövezés megkezdésére: „Aki közületek bűn nélkül van, az dobja rá az első követ!...”

...az érvelő tanító

A „keresztény köztudatban” Jézus abszolút tekintélyi alakként él, olyanként, aki „kinyilatkozta”, megfellebbezhetetlenül közölte tanítását, követelményeit, és elvárta, hogy követői „gondolkodás nélkül” elfogadják, egyszerűen elhiggyék mindazt, amit mond.

Kétségtelen, hogy Jézusnak vannak „tekintélyi” vagy legalábbis tekintélyi jellegű kijelentései (például: „A szombat lett az emberért, nem pedig az ember a szombatért”), de a szinoptikus evangéliumokban nem találkozunk Jézusnak olyan megnyilatkozásaival, amelyek közvetlenül vagy közvetve azt kívánják, hogy bármit is elhiggyünk neki, *csak azért*, mert ő mondja. Viszont számtalanszor lehetünk tanúi annak, hogy megindokolja, érvekkel támasztja alá kijelentéseit, erkölcsi követelményeit vagy Isten jóságára vonatkozó meggyőződését, illetve a maga „lelkipásztori gyakorlatát”, nevezetesen azt, hogy egy asztalhoz ül a lenézett és a

társadalomból kitaszított bűnösökkel, azaz közösséget vállal velük. Lássunk ezekre egy-egy példát!

A zsidóságban komoly elvi és gyakorlati problémák sorát tartalmazta a rituális tisztaság kérdésköre. Jézus világos logikával magyarázta meg értetlenkedő tanítványainak például azt, hogy semmilyen étel, az ún. tisztátalanok sem tehetik Isten szemében „tisztátalanná”, azaz értéktelenné az embert „*Ti is ennyire értetlenek vagytok? Nem fogjátok föl, hogy semmi, ami kívülről megy be az emberbe, nem teheti tisztátalanná, mivel nem a szívébe megy, hanem csak a gyomrába, majd pedig a budiba kerül? Viszont ami kijön az emberből, az teszi tisztátalanná az embert; ugyanis belülről, az ember szívéből jönnek elő a gonosz gondolatok, és ezek valóban tisztátalanná teszik az embert.*”

Jézus rendszeresen megindokolta erkölcsi követelményeit is, ami nagyon is érthető, ha arra gondolunk, hogy ezek a követelmények messze felülmúlják a bevett, „hétköznapi erkölcsi-séget”, az ún. tisztességét, és nem kisebb mércét állítanak, mint magának Istennek az erkölcsiségét: „Váljatok olyan irgalmassá, mint amilyen irgalmas a ti Atyátok!” Ennek az erkölcsnek legkiemelkedőbb megnyilvánulása az ellenségszeretet, amit Jézus így indokolt meg: „*Ha csak azokat szeretitek, akik szeretnek titeket, miféle jószág lakik bennetek? Hiszen a bűnösök is szeretik azokat, akik szeretik őket! És ha csak azokkal tesztek jót, akik jót tesznek veletek, miféle jószág lakik bennetek? Hiszen a bűnösök is ugyanezt teszik! És ha csak azoknak adtok kölcsön pénzt, akiktől reméletek, hogy meg is kapjátok, miféle jószág lakik bennetek? A bűnösök is kölcsönöznek a bűnösöknek, hogy ugyanannyit kapjanak vissza. Inkább az ellenségeiteket szeressétek...*”

Isten jószágáról elsősorban érzékletes képekkel/hasonlatokkal akarta meggyőzni hallgatóit, mégpedig sajátos „érvelési technikával”, a kisebbről a nagyobbra következtetés (*a minore ad majus*) módszerével. Például a megélhetést illetően azt mondta: „*Nézzétek meg az ég madarait! Nem vetnek, nem aratnak, csűrökbe sem gyűjtenek, mennyei Atyátok mégis táplálja őket. Nem értek-e ti sokkal többet náluk? ... Figyeljétek meg a mező liliomait, hogyan növekednek! Nem fáradoznak, és nem is fonnak! De azt mondom nektek: Salamon minden pompájában sem volt úgy felöltözve, mint egy ezek közül. Ám ha Isten ilyen előkelően öltözteti a füvet, amely ma a mezőn áll, holnap meg kemencébe vetik, nem sokkal inkább titeket, csekély bizalmúak?*” (Ahhoz, hogy meggyőzőnek érezhessük ezt az érvelést, természetesen figyelembe kell vennünk – egyebek mellett! – azt, hogy a madarak is utánajárnak táplálékuknak, és a liliomok is elvégzik a fotoszintézist...)

Óvodás korú gyerekek számára is könnyen megválaszolható kérdéssel védte meg Jézus azt az eljárását, hogy szombati napokon is gyógyított (ha valaki szándékosan megszegte a szombat törvényét, rabbinikus felfogás szerint megkövezéssel ki kellett végezni...): „Isten részéről megengedett dolog-e szombaton jót tenni vagy rosszat tenni, életet megmenteni vagy megölni?” Aztán hasonló érveléssel szembesítette ellenfeleit a maguk gyakorlatával: „Ki az közületek, aki szombat napján is azonnal ki nem húzza a fiát, vagy akár csak az ökrét, ha az kútba esik?”

...a szabadon gondolkodó

Ámbár azt is lehetne mondani, hogy a bátran gondolkodó Jézus. Ugyanis enyhén szólva meghökkentő, hogy pozitív mondanivalóját viszonylag gyakran szemlélteti negatív, sőt kifejezetten erőszakos képekkel/példákkal. Elevenítsünk föl néhány esetet ezek közül! Mivel semmilyen logikai összefüggés nincs az egyes esetek között, az egyszerűség kedvéért a finomabb képektől/példáktól haladunk a durvábbak felé.

Egyszer Jézus felszólított valakit, hogy kövesse őt, ám az illető ezt mondta: „Uram, engedd meg, hogy előbb elmenjek, és eltemessem apámat!” Ő azonban azt felelte neki: „Hagyd a

halottakra, hogy eltemessék halottaikat! Te pedig menj el, és hirdesd mindenütt Isten országát!

Irreális az a szokványos feltételezés, hogy az illető apja holtan feküdt, és Jézus nem engedte meg neki, hogy megvárja a temetést. Sokkal inkább az áll a háttérben, hogy ez a tanítvány-jelölt meg akarta várni apja – ki tudja, mikor – bekövetkező halálát, hogy ne maradjon majd le az örökségről... Persze Jézus válasza így is igen kemény, de pozitív üzenete világos: „Csak a szellemileg halottak [= a szeretet ügye szempontjából halottak] számára fontos az örökség, csak ők várokoznak arra, hogy hozzájussanak, ezt hagyd meg nekik! Te ne késlekedj, hanem menj, és hirdesd az [igazi] életet!”

*

Igencsak merész Jézusnak ez a sokszor értetlenséggel fogadott felszólítása: „Ha csapdába ejt a lábad, vágd le! Jobb neked sántítva életben maradni, mint ha mindkét lábad birtokában a holtak gödrébe vetnek.”

Brutális öncsonkítás! – gondolják sokan, pedig szó sincs róla. A kép tömör és iróniával fűszerezett („mindkét lábad birtokában a holtak gödrébe...”), háttere pedig az, hogy a korabeli felfogás szerint ha a róka csapdába esik, inkább lerágja beszorult mancsát, semmint hogy bevárja a vadászt, és az agyonverje. Azaz egy tagot feláldozni az életért: okossággal párosult élni akarás. A mondanivaló tehát: *Ahogy* viselkedned kell, ha a lábad csapdába esik, *úgy* viselkedj, ha...!

Ez az általános életbölcesség persze csak azáltal válik *jézusi* útmutatássá, hogy szerinte Isten országa az a legfőbb jó, aminek a kedvéért az embernek még „a lábát is le kell vágnia”, vagyis ezért érdemes, illetve „kell” is minden egyebet föláldoznia.

Jézus útmutatásából azonban az is következik, hogy – képletesen szólva – értelmetlen lenne szükség nélkül levágni a lábunkat az életben maradás érdekében. Magyarán: értelmetlen az élet javait *önmagukban véve* megvetni, vagy *szükség nélkül* lemondani róluk. Vidáman enni-inni, hitelesen jézusi magatartás; ha azonban vannak éhezők, *akkor* meg kell osztanunk kenyérünket. Családban élni természetes és jó; ha azonban a családi kötelek az Isten országa melletti elkötelezettség akadályává válnak, *akkor* el kell szakítanunk őket.

*

Első hallásra rettenetesnek tűnik Jézusnak az a kijelentése, hogy „ha valaki csak egyet is eltántorít Isten útjától ezek közül a kicsik közül, akik bíznak Istenben, jobb lenne neki, ha malomkövet kötnének a nyakába, és a tengerbe vetnék”, és szokványos értelmezésében, vagyis hogy az ilyen félrevezetőknek „örök kárhozat” a sorsuk, nincs is semmi pozitív.

Természetesen értelmetlen és jézusiatlan is ez a *szokványos* értelmezés, hiszen az az Isten, akinek Jézus a követségében járt, *mindenkit* meg akar menteni, a végleges megfulladás gondolata viszont kizárja a reménynek még a csíráját is. Jézus *példaadása* egyértelművé teszi a helyes értelmezést: Péter egy alkalommal különösen veszélyes „csapda, botránykő”, azaz félrevezető volt számára, de sem a tenger fenekére, sem a pokol mélyére nem küldte őt, hanem oda, ahol a helye volt, vagy legalábbis kellett volna lennie, azaz maga mögé, hogy kövesse példáját.

A nyakba kötött malomkő képével Jézus valójában azt *szemlélteti* a „bölcsek és okosak” számára, mekkora rosszat követnek el az Istenben bízó „kicsik” ellen azzal, ha Istennel szembeni saját bizalmatlanságukkal amazokat is ráviszik ennek a bizalmatlanságnak a tévútjára.

*

„Egy ember szőlőskertet ültetett, körülvette sövénykerítéssel, szőlőprést ásott a földbe, őrtornyot épített, majd bérbe adta parasztnak, és külföldre utazott. A megfelelő időben elküldött egy szolgát a parasztokhoz, hogy megkapja a parasztoktól a szőlőskert terméséből neki járó részt. Azok megfogták, megverték és üres kézzel küldték el. Ismét küldött hozzájuk

másik szolgát: ezt meg fejbe verték és meggyalázták. Újabbat küldött: ezt megölték. Majd sok másikat küldött, ezek közül egyesekeket megverték, másokat megöltek. Még egyetlen valakije volt, egy szeretett fia: őt küldte el legvégül hozzájuk, mondván magában: »A fiamat tiszteletben fogják tartani!«

Meggyalázás, ütlegelés, fejbeverés, gyilkosságok – mondhatnánk: vér, vér és vér Jézus egyik legismertebb példabeszédében: a gonosz szőlőmunkások sorra elbánnak a gazda küldötteivel, akik szeretnék begyűjteni a termésből a gazdának járó részt. És mégis: ez a példabeszéd egyike azoknak, amelyek egészen különleges módon hangsúlyozzák Isten jóságát, irgalmasságát és türelmét (mint például a tékozló fiúról szóló példabeszéd is). Elmondásával Jézus azt akarta elérni, hogy hallgatói megfontolják: Az, hogy Izrael annyiszor elvetette a prófétákat, „nem szegte Isten kedvét”, hanem ismételten újabbakat küldött, és most őbenne, az egyszerű galileai vándorprédikátorban az ő „szeretett fiát” küldte el, remélve, hogy fölismerik majd benne „legvégső” esélyüket, és hallgatnak rá.

*

Izgalmas és tanulságos az a „negatív kép – pozitív mondanivaló” előfordulás, amelyben Jézus az eddigieknél is vadabb képet alkalmaz, s amelyet a kánonon kívüli Tamás-evangéliumban olvashatunk: „Az Atya országával úgy vagyunk, mint azzal emberrel, aki meg akart ölni egy nagy urat. Otthon kihúzta a kardját hüvelyéből, és átszúrta a falat, hogy megtudja, elég erős-e a karja. Azután megölte a nagy urat.”

Egyfelől minden további nélkül érthető, miért nem vették be ezt a példabeszédet a szinoptikus evangéliumokba. Másfelől viszont alig képzelhető el, hogy ezt a példabeszédet az ősegyház alkotta volna meg. A mondás merészsége csak magának Jézusnak tulajdonítható, aki nem riadt vissza attól, hogy enyhén szólva kétes moralitású alakokat tegyen meg példabeszédei tárgyává (amilyen a „hamis sáfár” is volt).

Ami a pozitív mondanivalót illeti, végül is nem olyan nagyon nehéz fölfedezni, ha tudjuk, hogy itt is Jézus sajátos „érvelési technikájával”, a kisebbről a nagyobbra következtetés módszerével van dolgunk. Azaz: „Ha már egy merénylő sem vág bele a dologba anélkül, hogy meg ne győződött volna arról, elég erős lesz-e a karja, akkor elképzelhetetlen, hogy Isten elindította volna világ- és emberteremtő művét anélkül, hogy képes lenne véghez vinni! Bármilyen kicsinek és szerénynek tűnjék is a kezdet, és bármilyen nagynak az ellenhatalom: Isten keresztülviszi, amit elkezdett.”

*

Végiggondolva mindezeket, megdöbbenve állapíthatjuk meg, hogy a feltétlen és korlátlan szeretetet, s ezen belül totális *erőszakmentességet* hirdető, szelíd Jézus sokszor nem habozott *erőszakos képekkel* szemléltetni mondanivalóját. Erre mondom azt: Micsoda szabadság!...

...az, aki komoly elvárásokat támaszt

Itt nem a Jézus által megfogalmazott „egyetemes” erkölcsi követelményekről, erkölcsi „törvényekről”, „parancsokról” vagy „intelmekről” lesz szó, hanem *a szó hétköznapi értelmében* vett elvárásokról: olyan magatartások elvárásáról, amelyeket Jézus az adott helyzetben „magától értetődően feltételezett”, vagy „joggal kívánhatott volna meg” környezetének egyik-másik tagjától, csoportjától vagy egészétől – és ha nem ilyen magatartást tapasztalt, akkor ezt többnyire kifejezésre juttatta, sőt határozottan számon kérte! Konkrétan az alábbiakat várta el:

Logikus gondolkodás – Talán meglepőnek tűnik, de kétségtelen tény: az esetek majdnem kétharmadában valamilyen formában a logikus gondolkodást várta el partnereitől: egyes

emberektől, tanítványaitól, szellemi (vallási) ellenfeleitől és a „tömegtől”, vagyis az átlagembertől egyaránt.

A legkeményebb hangon tanítványaitól kérte számon a logikus gondolkodást, illetve annak eredményeként a megértést: Amikor azok arról vitatkoztak, hogy elfelejtettek kenyeret vinni magukkal (és hogy akkor most mi legyen a kevés meglévővel), szinte rájuk támadt: „*Még mindig nem fogjátok föl, és nem is értitek?*”, tudniillik azt, hogy ilyenkor nem vitázni kell, hanem osztozni meglévőn.

Szellemi/vallási ellenfeleivel finomabb hangon beszélt, de nem kevésbé határozottan: Miután kiutasította a jeruzsálemi templomból a kereskedőket és a vásárlókat, odamentek hozzá a főpapok, az írástudók és a vének, és megkérdezték: „Milyen hatalommal teszed ezeket? Vagy ki adta meg neked a hatalmat, hogy ezeket tedd?” Mire ezt mondta nekik: „...*Nevezetek meg egyetlen ésszerű indokot, és ... akkor megmondom majd nektek...*”

A tömegtől is elvárta, hogy logikusan szemlélve a dolgokat, megértsék, miről van szó: Egy alkalommal így szólt: „*Amikor látjátok, hogy felhő támad nyugatról, rögtön azt mondjátok: »Eső jön!«, és úgy is történik. És amikor látjátok, hogy déli szél fúj, azt mondjátok: »Tikkasztó hőség lesz!«, és úgy történik. Ti színészek! A föld és az ég arculatának megítéléséhez értetek. Hát ennek a kedvező időnek a megítéléséhez hogy-hogy nem értetek?*” Magyarán: „Csak arra lenne szükség, hogy használjátok józan paraszti eszeteket, amellyel kiválóan meg tudjátok ítélni az időjárási fejleményeket. Ti azonban tettetitek magatokat, mint a színészek: Úgy tesztek, mintha nem lennétek képesek meglátni, hogy általam karnyújtásnyi közelségbe került hozzátok Isten országa!”

Különös hangsúllyal kell megemlítenünk azokat az eseteket, amelyekben a teológia területén kérte számon a tárgyyszerű, logikus gondolkodást, többnyire természetesen az „írástudóktól”, azaz a kor teológusaitól, de másoktól is. – Amikor Jézus közölte a hozzá vitt bénával, hogy Isten feltétel nélkül megbocsátja bűneit (tehát bénaságának nincs köze azokhoz), akkor az ott ülő írástudók azt fontolgatták: „Ki ez, hogy így mer beszélni? Istent gyalázza!” Erre Jézus nekik támadt: „*Miért fontolgotjátok ezeket szívetekben? Mi könnyebb? Azt mondani a bénának: »Isten megbocsátja bűneidet!«, vagy azt mondani: »Állj fel, fogd hordágyadat, és járjálj!«?*” Vagyis: Milyen céllal teologizáltok? Valóban az a célotok, hogy „Isten megdicsőüljön”, azaz tiszteljék és szeressék őt az emberek, vagy az, hogy a „bűnösök” verést kapjanak? Jézus ironikus kérdései mögött az áll: Ha becsületesen használnátok az eszeteket, akkor tudhatnátok, és el is ismernétek, hogy egyformán könnyű *mondani* az egyiket is, meg a másikat is – de ti még ezt a semmi fáradságot nem igénylő segítséget sem akarjátok megadni a bénának, hanem azt akarjátok, hogy „érvényesüljön Isten igazságossága”: maradjon beteg, „elnyerve bűnei méltó büntetését”.

Helyes cselekvés – Amikor a Genezáreti-tavi viharban a kétségbeesett tanítványok fölrázták a szendergő Jézust, ő érdekes módon nemcsak az Isten iránti bizalmat kérte számon rajtuk, hanem a „normál” hétköznapi bátorságot is elvárta volna tőlük, legalábbis erre utal első kérdése: „*Miért vagytok ennyire gyávák?*”

Amikor a tanítványok elfelejtettek elég kenyeret vinni magukkal, és ebből vita támadt közöttük, Jézus többek között ezt kérdezte tőlük, nem csekély méltatlankodással: „*Nem emlékeztek, hogy amikor az öt kenyeret megtörtem az ötször sok embernek, hány tele hordeszköznyi kenyérdarabot vettetek át?*” Azt mondták neki: „Tizenkettőt.” „*És amikor hét kenyeret törtem meg a négyezer sok embernek, hány tele fonott kosárnyi kenyérdarabot vettetek át?*” Azt mondták: „Hetet.” Erre így szólt hozzájuk: „*Még mindig nem értitek?*” Vagyis elvárta volna, hogy tanuljanak a tapasztalatokból: szükséghelyzetben osztozni kell.

Az aktuális helyes cselekvést illetően kiemelkedő jelentőségű, mert háromszor is előfordul, hogy Jézus elvárta volna, tanítványai ne veszekedjenek: Az egyik éppen az imént említett

helyzet volt, ahogyan ez kitűnik Jézus ekkor elhangzott négy (!) kérdése közül az elsőből: „*Miért vitatkoztok azon, hogy nincs kenyeretek?*” – A másik két eset a tanítványok vissza-visszatérő rangvitájával függ össze, mert szinte folyton az izgatta őket, melyikük a nagyobb, és ennek megfelelően olykor rámenősen is a remélt első helyekre törtek. Ez történt egy alkalommal Kafarnaumba tartva is, ezért amikor hazaértek, Jézus feddően megkérdezte tőlük: „*Miért vitatkoztatok az úton?*” De még az utolsó vacsorán is versengés is támad köztük amiatt, vajon melyikük számít a legnagyobbnak, s ez arra indítja Jézust, hogy felháborodottan, ironikus kérdések zuhatagával kérje számon tőlük azt, aminek már réges-rég magától értetődőnek kellene lennie: „*Végtére is ki a nagyobb? Aki az asztalnál ül, vagy aki felszolgál? Hát nem az, aki az asztalnál ül? Én azonban olyan vagyok közöttetek, mint aki felszolgál. Ti viszont?...*”

Istenbe vetett bizalom – Amikor a „színeváltozás” hegyéről visszatérve egy apa azzal a kéréssel fordul hozzá, hogy gyógyítsa meg epilepsziás fiát, mert tanítványai nem voltak képesek erre, Jézus kifakad: „*Ó, ti Istenbe vetett bizalom nélküli nemzedék vagytok! Hát meddig legyek még veletek? Hát meddig viseljelek el titeket?*” – Lehetséges, hogy ez az írástudókra, a tömegre, tanítványaira és az apára egyaránt vonatkozatható. Mindenesetre aztán Jézus rámutat arra, hogy „*minden lehetséges annak, aki bízik Istenben*”, vagyis: Nem különleges képességről, az emberi erőről van szó, hanem kizárólag az Istenbe (a tulajdonképpen gyógyítóba) vetett bizalomról: aki feltétel nélkül rábizza magát, és ezzel eltakarítja az útból a lelki akadályokat, például a kételkedést, a félelmet, a görcsös erőlködést stb., az lehetővé teszi, hogy a Teremtő életereje kifejtsen benne gyógyító hatását.

...kritikus személység

A legbőszéesebben a farizeusok, írástudók, papok részesültek Jézus „kritikus” énjéből – tehát azok az emberek, akik magukat igaznak tartották, másokat lenéztek és a hibát mindig másokban keresték és találták meg; a példák tömege közismert, fölösleges idézni őket.

Szülőfalujában, ahol nem fogadták el őt („Honnan vette mindezt? Ki adott neki ekkora bölcsességet? Nem az ács fia ez? Nem... ezek a testvérei?”), kijelentette: „Sehol sincs a prófétának kevesebb becsülete, mint saját hazájában és családjában.”

Rokonairól, akik nem értik őt, működését károsnak tartják, s ezért „haza akarják zsuppolni”, így beszél: „Ki az én anyám, és kik az én testvéreim? Aki teljesíti mennyei Atyám akaratát, az az én testvérem, nővérem és anyám.”

A népnek, amelyen megesett a szíve, amelyért annyit fáradozott, amelyért mindent kockára tett (egy béna kézért az egész életét...), egy gyógyítási kérelem kapcsán azt vágja oda: „*Hitetlen és romlott nemzedék! Meddig kell még veletek maradnom? Meddig tűrjelek titeket?*”

A gazdaqokra vonatkozó sok-sok eset közül csak a gazdag ifjú példája álljon itt szemléltetésül. Amikor az megkérdezi: „Jó Mester, mit kell tennem...?”, Jézus erélyesen „igazítja el”: „*Miért mondasz engem jónak?... Ismered a parancsokat... Valami még hiányzik neked...*”).

Hasonlóan kemény útmutatásban részesíti Keresztelő Jánost is, amikor az érdeklődik, ő-e Isten igazi küldötte, vagy tovább várakozzanak-e: „*Mondjátok meg neki: Vakok látnak, sánták járnak... [„Kedves János! Ha lenne szemed, nem kérdeznél ilyen butaságokat!”] Boldog, aki nem botránkozik meg bennem [mint te]!*”

Az általa meggyógyított betegekkel sem bánik kesztyűs kézzel: Amikor a tíz leprás meggyógyítása után csak egy megy vissza köszönetet mondani, méltatlankodva fakad ki: „*Nemde tízen gyógyultak meg? Nem akadt más, aki visszajött volna, hogy hálát adjon Istennek, csak ez az idegen?*”

Tanítványjelöltjeit nem éppen megnyerő módon előre inti: „A rókának is van odúja, de az emberfiának nincs hová lehajtania a fejét... Hagyd a holtakra, hadd temessék el halottaikat... Aki kezét az eke szarvára teszi, de hátratekint, nem alkalmas Isten országára.”

Tanítványait számtalanszor „helyretette”, már láttunk jó néhány esetet.

Barátait sem igen kíméli. A körülötte sürgölődő, és nővére nem-sürgölődése miatt méltatlanuló Mártának azt mondja: „Márta, Márta, sok minden aggaszt és nyugtalanít téged. Pedig csak egy a szükséges!”

A hatalomgyakorlók és kiszolgálók is magatartásuk súlyának megfelelően kapják meg a magukét. Amikor értesítik arról, hogy Heródes meg akarja öletni, így üzen: „Mondjátok meg annak a rókának: Gyógyítok ma és holnap, csak harmadnapra leszek készen...” Amikor Pilátus azzal kérkedik, hogy hatalma van őt keresztre juttatni vagy fölmenteni, szinte egy kézmozdulattal intézi el: „Semmi hatalmad nem lenne, ha fölülről nem adatott volna [ti. „az emberi szabadságod, amellyel tehetsz, amit akarsz”, nem pedig a gyilkolás hatalma].” Amikor kihallgatása során „illetlen beszéde” miatt az egyik smasszer szájon vágja, nem hagyja szó nélkül: „Ha rosszul szóltam, bizonyítsd be a rosszat, de ha jól, miért ütsz engem!?”

...a nagy valláskritikus

Jézus egyfelől alkalmazkodott népe vallásához-vallásosságához, másfelől azonban gondtalanul bírálta, sőt felülbírálta azt, olyannyira, hogy nem túlzás azt állítani: *szinte minden szava és tette* kritikája annak a vallásnak, amelyben felnőtt. Állításomat olyan hatalmas anyag támasztja alá, hogy külön könyvben kellene tárgyalni, ezért csak utalásszerűen mutatom be a három legfontosabb területen.

Az öröklött istenkép kritikája – Jézus egész valláskritikájában ez a leggyakrabban előforduló mozzanat, amely több változatban jelenik meg:

Az Ószövetség önközpontú, önmaga tiszteletét feltétel nélkül megkövetelő, ön maga dicsőítését elváró Istenével Jézus az emberért lévő Istent állítja szembe: „A szombat lett az emberért, nem pedig az ember a szombatért.”

Ennek az emberrel törődő, az emberről gondoskodó, „csak jó” Istennek az egyetemes szeretete sajátosan mutatkozik meg abban, hogy nem személyválogató, hanem szeretete magától értetődően és feltétel nélkül kiterjed a „bűnösökre” is, amint ezt látványosan szemlélteti például Máté meghívása a szűkebb tanítványi körbe és Zakeus meglátogatása.

Eltörli az Isten igazságosságáról alkotott elképzelését, amely a legegyszerűbb megfogalmazásban így hangzik: Isten a jókat megjutalmazza, a rosszakat megbünteti. Jézus szerint viszont Isten olyan, aki „fölkelti napját gonoszokra és jókra, esőt küld igazaknak és bűnösöknek”. Ám ez nem jelenti azt, hogy Isten igazságtalan lenne, csupán azt, hogy Isten mérhetetlenül *több, mint igazságos*: feltétel és korlátozás nélkül, egyetemesen szeret.

Noha Jézus korlátozás nélkül képviselte, hogy Isten nem személyválogató, ezen belül maradván azonban óriási hangsúlyáthelyezést hajtott végre. Az ószövetségi felfogásban ugyanis Isten elsősorban a gazdagok és a hatalmasok Istene: a gazdagság és a társadalmi nagyság Isten áldása, az ő tetszésének jele. Jézus a feje tetejére állította ezt az értékrendet, az ő szemében Isten elsősorban a szegények és a „kicsik”, azaz a társadalmi ranglétra alján elhelyezkedők Istene.

Bibliakritika – Jézusra nem volt különösebben jellemző, hogy az ószövetségi Szentírára hivatkozott vagy azzal érvelt volna, mégis van három nagyon fontos és tanulságos eset.

Az egyikben – a „názáreti székfoglaló” alkalmával, saját küldetését értelmezve – Jézus kihagyott egy félmondatot az általa idézett Izajás-szövegből: a „kihirdessem az Úr kedves esztendejét” után már nem olvasta föl, hogy „és Istenünk bosszújának napját”.

A másikban – a gazdag ifjúval beszélgetve – Jézus betoldott egy félmondatot az általa idézett Tízparancsolatba, ugyanis annak egyik szövege sem tartalmazza a „Ne rabolj!” felszólítást, amellyel Jézus feltehetően Mózes ötödik könyvére utalt, s akkor ez azt jelenti: „a munkásnak kijáró bér meg nem adásával ne rabold ki őt”, vagyis a kizsákmányolást tiltja.

A harmadik esetet tarthatjuk a legsúlyosabbnak, ekkor ugyanis – a válás lehetőségéről vitázva a farizeusokkal – a Tóra egyik kijelentésével szembeállította annak másik kijelentését, nevezetesen: a válást megengedő részt emberi találmánynak minősítette, a válást ellenző részt viszont Isten akaratának.

Mindhárom példa Jézus szabad, sőt kritikus bibliakezeléséről tanúskodik, amelynek súlyát akkor értjük meg igazán, ha felidézzük az egykori rabbik felfogását: „Nem lesz része a jövő életben annak, aki azt mondja: »Az egész Tóra Istentől van ennek a versnek a kivételével, amelyet nem Isten mondott, hanem Mózes.« Az ilyenre vonatkozik: »Megvetette Jahve szavát«.”

Kultuskritika – A zsidó gyakorlati vallásosság három fő területének a jótékonykodás, az imádkozás és a böjtölés számított. A Máté-evangéliumban ezek egyik közös sajátosságának kritikájával találkozunk: mind a három megnyilvánulást fenyegeti az a veszély, hogy a vallásos ember azért gyakorolja őket, *hogy az emberek megbámulják* érte, elnyerje a többiek tetszését.

Súlyosan bírálja Jézus a farizeusok tizedfizetését is: „Jaj nektek, mert tizedet adtok ugyan mentából, kaporból és minden zöldségféléből, viszont kikerülitek Isten ítéletét [= azt, hogy Isten szerint mi a helyes] és szeretetét.”

Még keményebb szavakkal ostromozza ezt a magatartást Jézus a korbán [fogadalmi adomány] gyakorlatáról szólva, mondván: „Így helyezitek hatályon kívül Isten szavát hagyományotok révén, amelyet ti magatok tettetek hagyománnyá.”

Ami a kultikus tisztasági előírásokat illeti, Jézus „hiábavaló istentiszteletnek” nevezte ezek megtartását, és a korbánnal kapcsolatban is elhangzott kritikáját fogalmazza meg: „Isten akaratát figyelmen kívül hagyjátok, és [helyette] emberek hagyományához ragaszkodtok”, de azt is megmondta, hogy e hamis tisztaság helyett hogyan lehet eljutni az igazi tisztaságra: „Adjátok oda a tálban lévőket adományként [a rászorulóknak], és íme, [rögtön] minden tiszta lesz számotokra.”

A kultusznak, az „istentiszteletnek” alighanem minden vallásban az áldozatbemutatás a „csúcsa”, a legfontosabb megnyilvánulása. Kultuskritikájában Jézus ez ellen intézte a legkeményebb támadást, leglátványosabban azzal a jelképes prófétai cselekedetével, amelyet „a templom megtisztításának” szokás nevezni, és amelynek az az értelme, hogy nem „megtisztítani”, hanem megszüntetni akarta az áldozati állatokkal folytatott kereskedést (és a részben ennek a szolgálatában álló pénzváltást). Csakhogy áldozati állatok (vagy más „áldozati adományok”) nélkül nincs kultikus áldozat, így hát ez azt jelenti, hogy magukat a kultikus áldozatokat akarta megszüntetni, mert azok egyfajta cserekereskedelmet jelentenek az ember és Isten között – Isten országában, a szeretet rendjében viszont nincs helye ilyeneknek.

Érdeemes tudatosítanunk Jézus sokszoros kultuskritikájának vissza-visszatérő jellegzetességét, amelynek két összetevője van: a) Az általa bírált vallásosság/vallásgyakorlás mindig közvetlenül Istenre irányul: imádság, áldozatbemutatás stb., ehelyett a helyes emberi kapcsolatokat kéri számon: a megbocsátást, az irgalmasság gyakorlását és a rászorulóknak segítségét. – b) A „helyes emberi kapcsolatok” az esetek túlnyomó többségében az anyagi javakkal, a pénzzel függenek össze: tized fizetése helyett az Isten mércéje szerinti szeretetet kell gyakorolni, a templomnak nyújtott fogadalmi adomány (korbán) helyett az idős szülőket kell támogatni, áldozatbemutatás helyett az irgalmasságot kell gyakorolni...

...az, aki keményen tilt, ha jónak látja

Jézus nemcsak elvárásokat támasztott és nemcsak kritizált, hanem ha szükségesnek látta, akkor konkrét, kemény tiltásokat is megfogalmazott. Lássuk a legjellegzetesebbeket:

A csodapropaganda tiltása – Egy-egy sikeres gyógyítása után Jézus keményen megtiltotta, hogy elterjessék a gyógyulás híré: Jairus lányának meggyógyítása után „erősen elrendelte, hogy ezt senki se tudja meg...” Máskor „megparancsolta nekik, hogy senkinek se mondják el” a süketnéma gyógyulását... A Máté-evangéliumban szereplő két vakkal kapcsolatban pedig azt olvassuk, hogy „rájuk ripakodott”, és így szólt: „Vigyázzatok, hogy senki meg ne tudja!”

Kiutasítások – Amikor Péterrel, Jakabbal és Jánossal együtt Jézus megérkezett Jairus házába, és észrevette a zajos tolongást, a sírókat és hangosan kiáltozókat, bement, és azt mondta nekik: „Miért zajongtok és sírtok? A gyermek nem halt meg, hanem alszik.” Erre kinevették. „Ő azonban mindenkit kiutasított, csak a gyermek apját, anyját és a vele lévőket vette magához, és bement oda, ahol a gyermek volt...” – Még látványosabb és botrányosabb volt ez a fajta kiutasítás „a jeruzsálemi templom megtisztításának” híres-hírhedt történetében. Noha a János-evangélium közismert „korbácsos” jelenete meglehetősen problematikus, a három szinoptikus evangélium egybehangzóan tanúskodik arról, hogy Jézus „bement a templomba, elkezdte kiutasítani azokat, akik eladtak és akik vásároltak a templomban”.

A tanítványok letiltása – A tizenkét tanítványból álló kis kör önmagában több tiltásban részesült Jézus részéről, mint mindenki más együttvéve. Nézzünk meg néhány példát:

Amikor Jézus megkérdezte tanítványait, hogy kinek tartják őt, Péter azt felelte: „Te vagy a Messiás.” Erre keményen rájuk szólt, hogy senkinek se beszéljenek őróla. A tanítványoknak ugyanis nem Jézus személyét kell igehirdetésük középpontjába állítani, hanem Jézusnak Istenről és az ő országáról szóló üzenetét, és azt tetteikkel is hitelesíteniük kell

Az első „kenyérzaporítás” leírása után Márknál ezt olvassuk: „Ezután azonnal arra kényszerítette tanítványait, hogy szálljanak be a hajóba, és előtte menjenek át a túlsó partra, Betsaida felé, amíg ő maga elbocsátja a tömeget.”

Egy alkalommal János apostol így szólt Jézushoz: „Rabbi, láttunk valakit, aki rád hivatkozva úz ki démonokat, de nem követ minket, igyekeztünk tehát útját állni tevékenységének, mert nem követ minket.” Jézus azonban határozottan megtiltotta tanítványai „útonállását”: „Ne álljátok útját, mert aki nincs ellenünk, az értünk van.”

Ugyanilyen rendreutasításban és tiltásban részesültek tanítványok, amikor egy szintén a társadalmi ranglétra alján álló személyt akartak visszatartani Jézustól, azt az asszonyt, aki drága nárduszojat öntött Jézus fejére. Tettét a Jézus iránti hála és rajongás mozgatta, de a tanítványok ráripakodtak, Jézus viszont azt mondta: „Ha gyjátok békén!”

A legkeményebb hangvételű tiltásban Péter apostol részesült. Amikor ugyanis Jézus arra kezdte oktatni tanítványait, hogy szenvednie kell majd, és a kivégzés lehetőségével is számolnia kell, Péter magához vonta őt, és kezdett keményen beszélni vele. Ő azonban megfordult, ránézett tanítványaira, keményen rászólt Péterre, és azt mondta: „Menj innen mögém, sátán!”

A „tiltó Jézus” alighanem legindulatosabb megnyilvánulásával az „utolsó vacsorán” találkozunk. Alighanem az áll a háttérben, hogy a veszélyhelyzetben elfogyott a tanítványok Istenbe vetett bizalma, és elkezdhettek így gondolkodni: „Most már nekünk kell gondoskodnunk magunkról! Most mindegyikünknek pénzre lesz szüksége, meg útravalóra, és mindenekelőtt fegyverre, hogy megvédhesse magát. Egy kardra nagyobb szükség lesz, mint egy köpenyre!” Jézus meghallhatta ezt, vagy tudomást szerezhetett erről, ezért megkérdezte őket: „Amikor elküdtelek titeket erszény és tarisznya nélkül, volt-e hiányotok valamiben?” Ők pedig azt mondták: „Semmiben!” Erre súlyos iróniával így szólt hozzájuk: „Most viszont, akinek van erszénye, vegye elő?? Hasonlóképpen a tarisznyát is?? És akinek nincs kardja, adja el felső-

ruháját, és vásároljon??” ... Ők pedig azt mondták: „Uram, nézd, van itt két kard!” Ő pedig azt mondta nekik: „Elég!”

...az, aki sokszor dühös

Az iménti eseten kívül még számos olyannal találkozunk, amelyben Jézus türelmetlenkedett, sőt teljesen elfogyott a türelme, bosszús lett, feldúlt volt, mérges volt, zaklatottan reagált, indulatosan beszélt vagy cselekedett...

Amikor hirtelen heves viharba kerülnek a Genezáreti-tavon, a kétségbeesett tanítványok fölrázzák a hajó hátsó részében nyugodtan szendergő Jézust, és szemére vetik: „Rabbi, nem törődöl azzal, hogy elveszünk?” Jézus reakciója enyhén szólva meglepő. Nem nehéz kihallani a kérdéseiben megbújó bosszúságot: „*Miért vagytok ennyire gyávák? Hogyan van az, hogy még mindig nem bíztok Istenben?*”

A Jeruzsálemben tartó úton Jézus a szamaritánusok egyik falujában akart szállást venni tanítványaival, de a zsidókkal ellenséges viszonyban álló szamaritánusok nem fogadták be őket. Jakab és János (a „Mennydörgés fiai”) ekkor ezzel a kérdéssel fordultak Jézushoz: „Uram, akarod-e, hogy azt mondjuk: »Tűz szálljon le az égből, és pusztítsa el őket!«, ahogyan Illés is tette?” Erre Jézus keményen rájuk szólt, és ezt mondta: „Nem tudjátok, miféle szellem hatása alatt álltok! Az emberfia ugyanis nem azért jött, hogy elpusztítsa az emberek életét, hanem hogy megmentse azt.”

Amikor gyerekek – feltehetően a társadalmi ranglétra alját, a kisembereket jelképező „utca-gyerekek”! – mentek Jézushoz, a tanítványok el akarták hárítani „tolakodásukat”, ezért „keményen rájuk szóltak”. Amikor azonban Jézus észrevette ezt, „bosszús lett”, és keményen rájuk szólva azt mondta nekik: „...*ne álljátok útjukat, mert az ilyenek számára van itt Isten országa!*”

Egyszer valaki megszólította Jézust: „Mester, mondd meg a testvéremnek, hogy ossza meg velem az örökséget!” Amint megszólítása mutatja („Mester!”), a kérelmező hiteles tanítót lát Jézusban, ezért tőle kér döntést. Jézus azonban meglepő módon annyira türelmetlenné válik, hogy bele sem bocsátkozik a témába, nem érdeklődik a konkrétumok iránt, még csak elvi eligazítást sem nyújt, hanem méltatlankodva szinte rátámad az illetőre: „*Ember, ki tett engem bírónak köztetek?*”, és alighanem egyszerűen faképnél hagyja (amint megtette a farizeusokkal, amikor azok az égből való csodajeleket követeltek tőle).

A kánai menyegző történetében azt olvassuk, hogy amikor Jézus anyja észrevette, fogytán a bor, szólt Jézusnak: „Nincs már boruk!” Sok fordítás nagyon finoman adja vissza Jézus reakcióját, például így: „Asszony, a mi gondunk ez?” Az eredeti kifejezés azonban sokkal keményebb: „Asszony, mi dolgom veled?”, sőt talán még inkább: „Asszony, mi közöm hozzád?” Magyarul: „Ne szólj bele abba, hogy mikor mit teszek!” (Az „Asszony!” megszólítás önmagában véve nem számított tiszteletlenségnek.)

Amikor a farizeusok egy alkalommal figyelték Jézust, vajon meggyógyítja-e szombati napon a béna kezű embert, hogy aztán vádat emelhessenek ellene, megkérdezte tőlük: „Megengedett dolog-e szombaton jót vagy rosszat tenni, életet menteni vagy megölni?” Azok azonban hallgattak. „Ekkor haraggal végignézt rajtuk...” Haraggal, mert hallgatásuk bűnös gyávaságból, látni-nem-akarásból és szellemi uralomvágyból fakadt.

Máskor odament hozzá egy leprás, térdre borult előtte, és így esengett hozzá: „Ha akarnád, képes lennél megtisztítani engem!” Erre Jézus „haragra gerjedt” – Ekkori haragjának emlékeztétét csak néhány kódex őrizte meg (nem véletlenül, hiszen az idő múlásával egyre kevésbé illett bele a róla alkotott képbe), de három dolog is magyarázza ezt a haragot: a leprás térdre borulása, babonás csodavárása és az egyre terjedő csodamánia.

...a közvetetten társadalomformáló

A közfelfogás szerint Jézus nem szólt bele társadalmi kérdésekbe, különösen nem strukturális problémákba, hanem mindig csak az egyént szólította meg, csupán az egyes ember életét akarta megváltoztatni, és nem azt a társadalmi berendezkedést, amelyben az egyén él. Ez helytálló is akkor, ha *felszínesen* nézzük a dolgot, illetve ha Jézus működésének *közvetlen* irányultságát vesszük tekintetbe – de egyáltalán nem helytálló akkor, ha Jézus „távlati céljaira”, vagy ha úgy tetszik, „végső céljára” gondolunk, ami nem csupán egy-egy ember életének megváltoztatása volt, hanem „Isten országának megvalósulása a földön”. Ezért nyugodtan állíthatjuk, hogy Jézus háromszorosán, morális, strukturális és politikai szempontból is folytonosan beleszólt a társadalmi kérdésekbe. (A téma olyan hatalmas, hogy itt értelemszerűen csak címszószerű utalásokra van lehetőség.)

Morális beleszólása – Bárki, aki azzal az igénnyel lép föl, hogy morális tanítást adjon az embereknek, akarva vagy akaratlanul, közvetlenül vagy közvetve máris beleszólt társadalmi kérdésekbe, mivelhogy „senki sem sziget”, az egyes ember nem remete, hanem társadalmi lény. Jézus pedig fenekestül felforgatta a közgondolkodás értékrendjét, mégpedig a leginkább társadalmi vonatkozású területeken: a pénz, az erőszak és az uralkodás kérdéseiben. Szemléltessük ezt az alábbi utalásokkal:

Jézus kijelentette, hogy „nem a vagyonban való bővelkedéstől függ az ember élete”, következképp arra buzdított, hogy „ne gyűjtsetek kincset a földön”, és egyenesen sátáninak, azaz minden gonoszság forrásának és foglalatának nevezte az egész társadalmi gépezet motorját, a „mammont”, azaz a pénzt. Ennek a szemléletnek és a belőle fakadó következtetéseknek a valóra váltása nem vezetne-e egy minden eddigtől eltérő társadalmi berendezkedéshez?

Nem kevésbé radikális beleszólás volt a „közélet” dolgaiba az, amit Jézus az erőszakról és az erőszakmentességről tanított. Ennek lényegét az ellenségszeretet parancsa foglalja össze, ami nemcsak a passzív megbocsátást és az önvédelemről való lemondást jelenti, hanem arra is int, hogy aktív alakítói legyünk a társadalmi viszonyoknak, és fizessünk a rosszért jóval! Egyáltalán: Jézus (saját rendszerén belül) megszüntette az ellenség fogalmát, amikor az ellenséget is a „felebarát” kategóriájába sorolta. Ide vágó tanításának logikus következménye és „minősített esete” az emberölés tilalma, ami az úgynevezett önvédelem esetén is fennáll. Sőt tiltotta már az ölésre vezető haragot és gyalázkodást is.

A meghatározó társadalmi alapok közé tartoznak az uralmi viszonyok: kinek sikerül a hatalmat megszereznie, ki uralkodhat, kiken és hogyan. Jézus itt is fejük tetejére állította a dolgokat: a pusztai kísértések kapcsán ő maga is elutasította az uralkodás pozícióját (lényegileg mindhárom kísértésben erről van szó!), és övéit is ismételten arra buzdította, hogy uralkodás helyett szolgálatra, társadalmi nagyság helyett társadalmi kicsiségre törekedjenek, a társadalom legkisebb egységeitől kezdve a legnagyobbakig.

Strukturális beleszólása – Ezen Jézusnak azokat a kijelentéseit és tetteit értem, amelyek a(z akkori) társadalom többnyire államhatalmilag igazolt, támogatott, sőt fenntartott szervezeti felépítését és begyökerezett, „törvényerejű” szokásait, egyszóval strukturáit érintik.

Jézus egyszerűen túllépett a bevett társadalmi és nemzeti korlátokon, sőt semmisnek tekintette őket.

Tágabb értelemben ez a következőket jelentette: Minden társadalomban többé-kevésbé külön „kasztot”, és többnyire megvetett kasztot alkotnak a *betegek*, nyomorékok, akiket az egészségesek igyekeznek elkerülni. A zsidó társadalomban különösen is így volt ez, de Jézus már a gyógyításainak és azok módjának pusztá tényével túllépett ezen a társadalmi korlátokon (elég csak arra gondolni, hogy úgy gyógyított meg egy leprást, hogy megérintette őt).

Fokozottan vonatkozik ez az ún. „nyilvános bűnösök” esetére. Jézus ebben a tekintetben is gond nélkül felrúgta a társadalmi korlátokat, és nagyon sokszor kellett ezt tennie, hogy kialakulhasson róla a sommás vélemény: „A vámosok és bűnösök barátja!” A szimbólumokra rendkívül fogékony zsidóknak mindennél többet mondott, hogy együtt evett a vámosokkal és bűnösökkel.

De Jézus ennél nagyobb korlátokat is ledöntött. A *szamaritánus-kérdés* félig nemzeti (félzsidók voltak), félig nemzetközi ügynek tekinthető (elkülönültek). Zsidók és szamaritánusok kölcsönösen utálták egymást, és ennek megfelelően viselkedtek is. Erre a zsidó Jézus az ellenségnek számító szamaritánusokat felebarátnak (gyakorlatilag: honfitársnak) minősítette, ennek megfelelően viselkedett is velük, sőt előfordult, hogy példaképül állította őket a zsidók elé.

Még ennél is tovább ment. A korabeli zsidóság számára aligha volt fájóbb dolog a *római megszállásnál*, és minden zsidó számára, aki valamit is adott magára, becsületbeli ügy volt a rómaiakkal nem érintkezni és gyűlölni őket... Jézus pedig ezt a nemzetközi korlátot is felborította, amikor azt mondta: „Ha a római légionárius – az ő törvényeik értelmében – arra kényszerít, hogy cipeld ezer lépésnyire a holmiját, menj el két annyira, kifejezve ezzel, hogy nem ellenségnek tekinted az elnyomó pogányt, hanem felebarátnak!”

Szűkebb körű, sajátos esete a társadalmi korlátokon való túllépésnek az, hogy Jézus *a családi-vérségi kötelekeket messzemenően alárendelte* a szellemi kötelekeket (konkrétan: az Isten országának). Általános érvényű tételként megfogalmazta, hogy az emberi összetartozás alapja számára nem a családi, vérségi kötelék, hanem az Istenhez tartozás, az Atya akaratának teljesítése! (Ez persze egyáltalán nem jelenti azt, hogy családelleses volt – de most nem ez a témánk.)

Ám a társadalmi-nemzeti korlátok túllépésénél is mélyebben szólt bele a társadalom struktúrális viszonyaiba Jézus azzal, hogy Jézus *alaptalannak, tehetetlennek és károsnak, következésképp fölöslegesnek minősítette, és a maga részéről tiltotta is az ún. igazságszolgáltatást*, például a következő esetekben:

Általános érvényű elvként fogalmazta meg ezt a Hegyi beszédben: „Ne ítéljetek, hogy meg ne ítéljenek!” A bírói vagy *bírói jellegű* ítélezés tiltásáról van itt szó, azaz olyan ítélezésről, amely az elítélt megbüntetéséhez vezet. – Elvi tételét félremagyarázhatatlanul fejt ki a búzáról és a konkolyról szóló példabeszéd: a világból nem szabad „kigyomlálni” = *kiirtani* a gonosz embereket, hagyni kell, hadd éljenek-növekedjenek az „aratásig”, azaz a világ végéig! – Jézus alkalmazta is ezt mind a „*polgári*”, mind a „*büntetőjogi*” *perekre*! Az előbbire a pereskedéssel kapcsolatos útmutatásaival adott példát, az utóbbira pedig a házasságtörő asszony esete kapcsán, félreérthetetlen tanúságot téve arról, hogy az állami igazságszolgáltatást és ítélet-végrehajtást is helyteleníti.

Mindezt Jézus önmagára is vonatkoztatta, és *személyes példájával támasztotta alá*: megtiltotta övéinek a vele ellenséges magatartást tanúsító, „*ősellenség*” szamaritánusok megbüntetését, megtiltotta Péternek, hogy a vele szemben igazságtalanul eljáró templomrendőr-séggel szemben „*igazságot szolgáltasson*”, és Pilátusnak is kifejtette, hogy nem óhajt önmagának (erőszakkal) „*igazságot szolgáltatni*”.

Ide tartozik még az *eskü* határozott és minden kibúvót kizáró tilalma is Jézus részéről; annál is inkább, mivel esküre általában az „*igazságszolgáltatás*” folyamatában van szükség, de tulajdonképpen elég arra gondolni, mi van akkor, ha egy munkavállaló nem hajlandó letenni a hivatali esküt, vagy egy „*sorköteles*” nem hajlandó letenni a katonai esküt.

Politikai beleszólása – Politikán *a szó közhasználatú értelmében* a hatalomgyakorlást, illetve az erre való törekvést értjük, és természetesen beleértjük a (fegyveres) erőalkalmazást is. Ebben az értelemben persze Jézus nem szólt bele politikai kérdésekbe. De ha a „*politika*”

szót *sajátos értelemben* használjuk, azaz a „polisz”, az emberi társadalom közérdekű ügyeibe történő aktív, de mindenfajta erőalkalmazást eleve kizáró beleszólást értjük rajta (beleértve az államapparátust is), akkor azt kell mondanunk, hogy Jézus beleszólott politikai kérdésekbe is. Ebből a szempontból természetesen „politikainak” minősíthetjük Jézus morális és strukturális jellegű megnyilatkozásait is, ezért most már csak két sajátos területre utalok.

Jézus beleszólott a vallás kérdéseibe, amint ez köztudomású, és a fentiekben is sokszorosan szóba került. Márpedig egyetlen államhatalom sem tekinti magánügynek a vallást (függetlenül attól, hogy mi áll az alkotmányban). A Jézus korabeli zsidó államra ez fokozottan érvényes volt, ugyanis a zsidók – a politikai vezetők és a nép, az „állam” és a „társadalom” egyaránt – lényegében teokráciának tekintették államformájukat, s ez azt jelentette, hogy a szó közhasznú értelmében vett politika (hatalomgyakorlás) és a vallás teljes mértékben *összemosódott*, tehát minden politikai kérdés egyúttal vallási kérdés is volt, és megfordítva, minden vallási kérdés egyúttal politikai kérdés is.

Amikor tehát Jézus „beavatkozott a vallás kérdéseibe”, akkor egyúttal „beavatkozott” a politika világába is, elsősorban azért, hogy *kérlelhetetlenül föllépett a vallási visszaélésekkel szemben*, és gondolkodás nélkül megszegte a vallási (tehát politikai következményekkel bíró) előírásokat és szokásokat, ha azok Isten akaratával, a szeretettel ellentétesek voltak. – Legenyhébb formája ennek, hogy *megbélyegezte a képmutató vallásosságot*, és ezért azt tanította, hogy az embernek nem szabad addig áldozatot bemutatnia, amíg rendezetlen nézeteltérései vannak embertársával (ha ezt mindenki komolyan vette volna, akkor az áldozatbemutatásból hasznot húzó papságnak és főpapságnak hamar felkopott volna az álla). Továbbá felülbírált *a szombat* törvényét (elsősorban gyógyításaival, de a legmagasabb elvi síkon is: „A szombat lett az emberért, nem pedig az ember a szombatért”), és *a rituális tisztasági előírásokon* is túltette magát. Mindennek „betetőzéseként”, s ha tetszik, szimbolikus összefoglalásaként „*megtisztította a Templomot*, kiutasítva onnan a kereskedőket, és ezzel végső soron elutasította az áldozatbemutatást.

Jézus pártos „politikai” állásfoglalást tett azzal, hogy „pártosan” állást foglalt a szegények, a (társadalmilag) kicsinyek (gyöngék) és az üldözöttek (szelídek) mellett. Teljesen világos ez már nagy „programbeszédében”, a Hegyi beszédben, majd az egész nyilvános működése során tanúsított, e programnak teljesen megfelelő magatartásából: szinte mindig a szegények körében és értük dolgozva látjuk őt. De későbbi nagy beszédek is tanúskodnak erről, ahogyan „az utolsó ítélet tablója” is: Jézus az éhezők, nincstelének, betegek és bebörtönzöttek, illetve a velük jót cselekvők és közösséget vállalók oldalán áll.

...az, aki fölemelte a nőket

Úgy is lehetne mondani: aki a férfikkal *egyenrangúvá tette* a nőket. Jézusnak ezt a vonását lehetett volna az előző alpont részleteként is tárgyalni, gondoljunk csak a Jézus által egyetemes érvénnyel tiltott válás társadalmi vonatkozásaira. De sokkal többről, valami világviszonylatban egyedülállóról van itt szó, nevezetesen arról, hogy a történelemben Jézus volt az első férfi, aki *áttörte a szokásos férfiközpontúságot* (Platónt vagy Arisztotelészt, de Buddhát vagy Mohamedet sem lehet vele egy lapon említeni), s a férfiak bevett, indulatos ellenségessége (szakkifejezéssel „animozitása”) helyett fesztelen magától értetődőséggel, a férfikkal egyenrangú lényként és önmagával is egyenrangú társaként bánt a nőkkel. Érdemes tudatosítani ennek három fő megnyilatkozási módját.

Megvédte a nőket – Nemcsak általánosságban védte meg a nőket a férfiaknak való kiszolgáltatottságtól, hanem konkrét esetekben is, méghozzá nehéz helyzetbe került, „bűnös” nőket vett védelmébe.

Márk evangéliuma elmondja, hogy működésének végén, közvetlenül letartóztatása előtt egy étkezés alkalmával egy asszony alabástrom edényben valódi, sokat érő nárduszolajat öntött Jézus fejére, amiért a tanítványok „bosszankodtak”, arra hivatkozva, hogy az olajat el lehetett volna adni (300 dénárért, azaz háromszáz napi minimálbérért!), és árát a szegényeknek lehetett volna kiosztani, majd „ráripakodtak” az asszonyra. Jézus azonban határozottan kiállt mellette: „Hagyjátok békén őt! Miért zaklatjátok? Hiszen jó tettet vitt végbe rajtam!” Majd hozzátette: „Amire képes volt, megtette!” Ezt az elismerést azonban nem csupán minimális értelemben kell felfogni: „Annyit, amennyit és ahogyan képes volt megtenni, megtett”, hanem maximális értelemben is: „Mindazt, amire csak képes volt, megtette.” – Talán ugyanennek a történetnek a Lukács-féle változatában Jézus az őt vendégül látó farizeus fölháborodásával szemben védte meg az asszonyt, és közölte a farizeussal, hogy Isten megbocsátotta az asszony sok bűnét, hiszen „sok szeretetet mutatott”.

Fentebb, „a talpraesett ember” alpontban pedig már részletesen bemutattam, hogy Jézus az *élete kockáztatásával* védett meg egy nőt, mégpedig ismét csak egy „bűnös nőt”, a házasságtörő asszonyt.

Egyenrangú partnereinek tekintette őket – Környezete számára alighanem az fejezte ki a leglátványosabban, hogy Jézus egyenrangú partnereinek tekintette a nőket, hogy országjáró útjain nők is voltak a kíséretében (közülük néhányat név szerint is megemlít Lukács evangélista). Egyedülálló és rendkívül jelentős ez a tény. Súlyának megértéséhez tudatosítanunk kell, hogy a kor patriarchális társadalmában a nőket alacsonyabb rendű lényként kezelték, erkölcsi, vallási és társadalmi szempontból egyaránt törvényen kívül helyezték, s a gyerekekkel és a rabszolgákkal álltak egy sorban.

Szűk körben mutatkozott meg, de az előbbi mozzanatnál is jelentősebb, hogy alkalomadtán Jézus teológiai párbeszédet folytatott nőkkel:

Az egyik a *szír-föníciai* nő esete, aki kérte, hogy gyógyítsa meg a lányát, de valamelyik tanítvány vagy Jézus zsidó vendéglátója ellene vetette, hogy a zsidók előbbre valók: „Engedd, hogy előbb a gyerekek lakjanak jól! Nem helyes ugyanis elvenni a gyerekek [= zsidók] kenyerét, és a kutyák [= pogányok] elé vetni.” A „pogány” asszony azonban megfelelt neki: „Igen, uram! De a kutyák is esznek az asztal alatt a gyerekek morzsáiból.” Erre Jézus azt mondta neki: „Erre az értelmes beszédre való tekintettel menj el! Lányodból kiment a démon.”

A másik eset teológiai szempontból még súlyosabb. Jákob kútjánál Jézus összetalálkozik egy *szamariai*, azaz félszidó-félpogány, a történet szerint ötszörösen elvált asszonnyal. Jézus felszólítására, hogy hívja el a férjét, az asszony jobbnak látja más vizekre evezni, és teológiai témára vált: „Atyáink ezen a hegyen imádták az Istent, ti pedig azt mondjátok, Jeruzsálem az a hely, ahol imádni kell őt”. Jézus komolyan veszi a felvetést, és mélyen teológiai választ ad rá: „...Eljön az óra, sőt már itt is van, amikor az igazi imádók lélekben és igazságban imádják az Atyát...”

Az eddigieknél is jelentősebb azonban a Máriáról és Mártáról szóló történetnek az az apró megjegyzése, hogy a „csak” az asztalnál szolgáló Mártával ellentétben *Mária* „az Úr lábához is odaült”; ugyanis „valakinek a lábainál ülni” abban a korban szakkifejezés volt, s azt jelentette: „tanítványának lenni” A mondat folytatása is („kitartóan hallgatta szavát”) megerősíti, hogy Máriát valóban Jézus tanítványának kell tekintetünk. (Ennek fényében még azt is feltételezhetjük, hogy azon nők között, akik útjain kísérték és szolgálták Jézust, olyanok is voltak, akiket szintén a férfiakkal egyenrangú tanítványainak nevezhetünk.)

Helyreigazította őket – Jézusnak a nőket illető, a fentiekben leírt rendkívül pozitív viselkedése láttán az első pillanatban talán meglepőnek tűnik, milyen gyakran intette, figyelmeztette, igazította helyre őket. De érdemes tudatosítanunk, hogy ez egyrészt *elvileg* így

helyes, mert az igazi szeretet sosem jelenthet kritikátlanságot, másrészt pedig *gyakorlatilag* ebben is az nyilvánul meg, hogy Jézus a férfiakkal egyenrangúaknak tekintette a nőket, hiszen a férfiakhoz ugyanilyen kritikus szeretettel viszonyult. Éppen csak utalok három példára:

A tizenkét éve vérfolyásban szenvedő, gyógyulni vágyó asszonyt az a babonás meggyőződése vezette Jézushoz, hogy a belőle áradó „mágikus” erő átárad mindenre, amihez csak hozzáér, tehát a ruhájára is. Ezért gondolta azt, hogy ha csak Jézus ruháját érinti is, meg fog gyógyulni. A ténylegesen bekövetkezett gyógyulás után azonban Jézus figyelmeztette: „Leányom, *a bizalmad* mentett meg téged!”

Mária és Márta történetében a háziasszonyi teendőikben „túlságosan foglalatostkodó” Márta fellázad az ellen, hogy Mária „cserbenhagyta” őt, és Jézus lábához ült, hogy tanítását hallgassa; ezért aztán határozottan számon kéri Jézust, és felszólítja, hogy kötelezze Máriát a konyhai munkára. Jézus azonban ugyanolyan határozottsággal helyreigazítja őt: „Márta, Márta, *sok minden aggaszt és tesz zaklatottá téged*, pedig kevésre van szükség”, tudniillik „ahhoz, hogy kiszolgálj minket, hiszen kevésse is megelégszünk”.

Egészen megrázó az az eset, amely már Jézus keresztútján történik. A népsokaságban asszonyok is követik, akik „gyászolják és siratják” őt. Amikor Jézus ezt észreveszi, megfordul, és így szól hozzájuk: „Jeruzsálem leányai, ne miattam sírjatok! *Sírvatok inkább magatok miatt és gyermekeitek miatt!* ... Mert ha már a nedvdús fával ezeket teszik, mi történik majd a szárazzsal?” Vagyis Jézus még a Golgotára vezető úton, a kivégzésére menet is népe sorsával törődött, s az asszonyoknak címzett kritikájában-figyelmeztetésében ez a törődés nyilvánult meg!

...az önmagához kegyetlen ember

Jézus nemcsak másokkal szemben tudott komoly elvárásokat támasztani, kritikus és kemény lenni, hanem önmagával szemben is, egészen az önmagával szembeni „kegyetlenségig” terjedően.

Ez a legenyhébb formában az **öniróniájában** mutatkozott meg, például abban, hogy fesztelenül idézte a ráaggatott gúnyneveket: „falánk és iszákos ember, vámosok és bűnösök barátja”, „Belzebub” (= „a trágya ura”), „eunuch” (magyarul „herélt”), „idióta”. És nem önironia-e, amikor éppen szülőfalujában állapítja meg: „Sehol sincs a prófétának kevesebb becsülete, mint saját hazájában...”? Amikor pedig Heródesnek visszaüzen, azt mondja: „...ma és holnap gyógyítok... Csak harmadnap »leszek készen«” [ami a görög szövegben így hangzik: »fejzettem be«...], mivel „nem veszhel el próféta Jeruzsálemon kívül”.

Önmagával szembeni igazi kegyetlenségét pedig a következő viselkedéseiben figyelhetjük meg:

Tanításával egyfolytában vágta maga alatt a fát. Ugyanis *totálisan fölborította* a bevett istenképet (ld. fent: az illúzióromboló...); *keményen bírálta* a pénzt, a vagyon, a jólét, az élet-színvonal imádatát („Nem szolgálhattok Istennek és a Pénznek”; „Könnyebb a tevének átmenni a tű fokán, mint a gazdagnak bejutni Isten országába”); *tanítását fölébe helyezte* Mózesének, azaz a korábbi „kinyilatkoztatásnak” („Hallottátok, hogy megmondattok a régieknek... Én viszont azt mondom...”), és ennek megfelelően *gondtalanul fölülbírálta* a Szentírást (ld. fent: Bibliakritika); *saját személyét és művét fölébe helyezte* elődeiének, sőt vízvázalstóvá tette („Jónásnál nagyobb van itt”, „Boldog a szem, amely látja, amit ti láttok”).

A hagyományok és a vallási előírások felrúgásával folytonos életveszélynek tette ki magát: *Nem tartotta meg* a kultikus tisztasági előírásokat (elhagyta a kézmosást, bement a „tisztátalan” vámosok házába, és asztalhoz ült velük, utcanővel kegyelgettette magát, megérintette a leprást); *nem böjtölt*; *nőkkel tárgyalt*, sőt társaságukban járta az országot; *megettörte a szombatot* (kalásztépéssel, számtalan gyógyítással); *viselkedését* ráadásul elvi magaslatra

emelte és *isteni igazolással látta el* („Csak nem böjtölhet a násznép, ha vele van a Vőlegény [ti. Isten!]”; „Isten a szombatot teremtette az emberért, és nem az embert a szombatért”).

Rendszeresen bírálta az írástudókat, farizeusokat és papokat, magyarán *az állami és vallási vezetőket*, és azok kiszolgálóit („Világtalanok vak vezetői ők. Ha pedig vak vezet világtalant...”; „Akiket a világ urainak tartanak, zsarnokoskodnak népükön és önkényüket éreztetik velük”).

A mindenki által megvetett **ellenségeket példaképpül állította**: az eretnek és szakadár *szamaritánusokat* (példabeszéd az irgalmas szamaritánusról), a föníciai *pogány asszonyt* („Erre az értelmes beszédre való tekintettel menj el, lányodból kiment a démon”), a kafarnaumi *pogány századost* („Ekkora bizalmat senkinél sem találtam Izraelben”).

A sikert és a személyes kényelmet visszautasította, és kérlelhetetlenül alárendelte az Ügynek: Sikeres gyógyításai nyomán népszerűvé válik, tartóztatják: „Mindenkinek téged keres”, de ő tántoríthatatlan: „Menjünk tovább!”

Tudatában volt sorsának, de nem menekült el, és nem tett semmit, hogy elkerülje azt, ellenkezőleg: tudatosan vállalta, és nyíltan megmondta („Az emberfia emberek kezébe adatik, sokat szenved, megölik”; „Illés eljött már, de kényük-kedvük szerint bántak velem, és így szenved majd az emberfia is tőlük”; „Képesek vagytok inni abból a kehelyből, amelyből én iszom?”).

Agonizált és „vért izzadt”, amikor kínszenvedésének küszöbére ért, és gyötrelmes tusakodásban vívta ki a helyes döntést és a hűséget mindhalálig.

Letartóztatásakor **leállította a karddal segítségére siető tanítványokat** („Tedd vissza kardodat a helyére! Mindaz, aki kardot ragad, [az általa megragadott] kard által vész el”).

Pere során, amikor talán még mindig megmenthette volna magát, **semmit sem tett** ennek érdekében, sőt: a főpap kérdésére („Te vagy-e a Messiás?”) visszavágott: „Ezt te mondd. Én viszont azt mondom...”; Pilátus, a helytartó hasonló kérdésére („Te vagy-e a zsidók királya?”) csak két szót válaszolt: „Te mondtad”; Heródest, a helyi uralkodót pedig szóra sem méltatta.

Keresztútján, fizikai és lelki gyötrelmei közepette mindvégig **mások gondjával-bajával törődött**.

...a tréfa, a humor és az irónia mestere

Ki dobja az első követ? c. könyvemben nagyon részletesen bemutattam Jézusnak ezt a sajátos, és néhány kivételtől eltekintve soha senki által nem méltatott vonását, ezért most éppen csak utalok rá néhány példával.

A **tréfa** itt azt jelenti, hogy Jézus *meglepő módon ad alakot* egy-egy gondolatnak. Például: „Egy dolog hiányzik neked: add el *mindenedet!*”, mondja a gazdag ifjúnak, majd megjegyzi: „Könnyebb átmenni *a tevének a tű fokán...*” – „Ha csapdába ejt a lábad, vágd le! Jobb neked sántítva életben maradni, mint ha *mindkét lábad birtokában* a holtak gödrébe vetnek” – „Akinek *van füle*, hallja meg!”

A **humor** a közfelfogással ellentétben nem a viccet vagy a viccelődés képességét jelenti, hanem azt, hogy egy nehéz, fájdalmas, szomorú helyzetben *az ember „mégis” nevet*, ezáltal méregtelenít, és egzisztenciálisan legyőz egy ellenére lévő helyzetet. Ennek sajátos megnyilatkozása Jézus részéről fent említett *öniróniája*, vagy az, ahogyan a magvetőről szóló példabeszédben tárgyilagosan és panaszos felhang nélkül állapítja meg igehirdetésének *veszteségeit*: szavainak vetése (nagyobb?) részben a keményre taposott útfélre, köves vagy tövises talajra hullik, vagy amikor sikertelenségei közepette *felujjong* („Magasztallak téged, Atyám, ég és föld Ura, mivel elrejtetted ezeket a »bölcsek és értelmesek« elől”).

Az **irónia** a keserű, de szellemes és finom gúny. Jézus bőven részesített ebben minden népcsoportot; csak három példa a sok helyett: „Ki az közületek, aki képes akár csak egy

arasznyival is megtoldani létezését azáltal, hogy tépelődik?” – „Kihez hasonlítsam ezt a nemzedéket? Hasonló azokhoz a gyermekekhez, akik a piacokon ülnek, és ezt kiáltják oda egymásnak: »Lakodalmast furulyáztunk nektek, de ti nem táncoltatok!« »Jajveszékeltünk, de ti nem gyászoltatok!«” – „Ti mindvégig kitartottatok velem próbatételeimben?? És én királyi uralmat hagyok rátok?? Ahogyan Atyám hagyott rám?? Hogy asztalomnál egyetek és igyatok »az én országomban«?? És majd trónon ülve ítéletek Izrael tizenkét törzsét??”

A korábbi alpontok fényében különösen is rendkívülinek és rendkívül jelentősnek kell minősítenünk Jézus hajlandóságát és képességét a tréfára, a humorra és az iróniára.

...a fölcserélhetetlen

Sokan sokféleképpen próbálták már beleszorítani Jézust valamilyen sémába, előregyártott kategóriába, vagy gazdag személyiségét leszűkíteni valamilyen részletszempontra (*kicsoda ő, mit mondott, mit tett, mit használ...*), de ha valaki alaposan átgondolja a fentieket, alighanem egyet fog érteni azzal a véleményemmel, sőt meggyőződésemmel (különösen ha tekintetbe veszi azt a rengeteg nagyszerű dolgot, amit még el lehetne mondani), hogy Jézus az eddigi emberi történelem összetéveszthetetlen, legnagyobb alakja.

* * *

Akkor hát végül is ki nekem Jézus? A fentiekben elmondtam, hogy ki nekem „objektíve”: a realista ember megtestesítője – illúzióromboló – talpraesett ember – érvelő tanító – szabadon gondolkodó – aki komoly elvárásokat támaszt – kritikus személyiség – nagy valláskritikus – az, aki keményen tilt – sokszor dühös – közvetetten társadalomformáló – aki fölemelte a nőket – az önmagához kegyetlen ember – a tréfa, a humor és az irónia mestere – a fölcserélhetetlen.

És „szubjektíve”? Egész életem középpontja, „vezérfonala”, meghatározója – legalábbis szándékom szerint. S ez arra int, hogy folyton szem előtt tartsam a lényegre rámutató kérdését: „Miért szólítottok így: »Uram, Uram!«, ha nem teszitek azt, amit mondok?” Ez pedig nem engedi felednem Sören Kierkegard figyelmeztetését: „Kétféle keresztény van: az egyik, aki követi Jézust, és a másik – az olcsóbb kiadás –, aki csodálja őt.”

(2021. február 12.)